

Jan Fastenau

Ernst van Altena

Eregelder en Ridder

Jan Fastenau (1949) deed ‘15 jaar lang allerlei andere leerzame dingen’ voordat hij na een opleiding aan het Amsterdamse Instituut voor Vertaalkunde door het vertalen van literatuur ‘zijn plekje in deze wereld vond’. Vanaf 1986 vertaalde hij zo’n 50 titels uit het Engels van o.m. Don DeLillo, Tom Wolfe, Thomas Pynchon, Douglas Coupland, David Leavitt, Bret Easton Ellis, William Boyd, Colson Whitehead, F. Scott Fitzgerald, John Cheever. Zijn vertaling Dit andere paradijs van Paul Harding werd in 2023 genomineerd voor de Filter Vertaalprijs.

Ernst van Altena (1933-1999) kreeg zijn grootste bekendheid als vertaler van chansons van Jacques Brel (‘Laat me niet alleen’, ‘Het vlakke land’). Naast tal van romans vertaalde hij toneelstukken van onder meer Edward Albee, Molière en George Bernard Shaw. Voor zijn versie van Warenar van P.C. Hooft introduceerde hij in 1966 het woord ‘hertaling’. Hij geldt als een ‘ambassadeur van de Franse cultuur’ in Nederland en werd in Frankrijk tot tweemaal toe geridderd. Naast de Nijhoffprijs in 1965 ontving hij voor zijn vertaalwerk in 1994 de Hiëronymusprijs. Ook was hij Ridder in de Orde van Oranje Nassau.

Dit stuk verscheen eerder in de Nieuwsbrief van de Werkgroep Vertalers van Vereniging van Letterkundigen (nu: Auteursbond), nr. 15, maart 1999.

Ernst van Altena

Eregelder en Ridder

Afgelopen december is Ernst van Altena vijftenzestig geworden. Daarmee viert hij ook zijn vijftigjarig jubileum als vertaler. Het Fonds voor de Letteren heeft hem voor deze prestatie een eregeld toegekend van 15.000 gulden per jaar. Voorts heeft het onze koningin behaagd hem tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau te benoemen, en is bij uitgeverij Aristos *De volledige Villon* verschenen, zijn beroemde vertaling van het verzameld werk van François Villon, de vijftiende-eeuwse Franse dichter die aan de wieg stond van de moderne westerse poëzie. En: hij is weer bij stem. Redenen te over voor een bezoekje.

Ernst van Altena stond in 1948 na zijn driejarige HBS voor de keus om hetzij op een kantoor te gaan werken voor 65 gulden per maand of voor 25 gulden per avond met zijn klarinet op de vele feesten in de naoorlogse wederopbouwtijd te spelen. Naast het spelen van dixieland en swing vertaalde hij chansons van grammofoonplaten met teksten van Jacques Prévert, Georges Brassens, Charles Trenet en Maurice Béart. Verder vertaalde hij poëzie van dichters als Morgenstern en Tucholsky. Op zijn achttiende vertrok hij met zijn klarinet naar Frankrijk waar hij 's zomers door het land zwierf en in Parijs werd ingewijd in de wereld van cabaret en chanson. In 1954 keerde hij terug naar Nederland en ging als copywriter voor reclamebureaus werken, net zoals schrijvers als Nooteboom, Frenkel Frank, Herman Pieter de Boer, Max Dendermonde, Simon Carmiggelt. Er was goud geld in die branche te verdienen maar er werd ook op neergekeken. Langzamerhand ging hij er ook cabaret en radio bijdoen: elke week leverde hij drie liedteksten voor een AVRO-programma. Destijds was er voor auteurs veel werk bij de radio: Eli Asser maakte bijvoorbeeld hoorspelen en Van Altena zat er voor de lyriek (vertalingen van Brel, Brassens, Béart). 's Nachts werkte hij aan zijn vertaling van het oeuvre van François Villon, met wie hij via Brassens had kennisgemaakt. Zijn geld verdiende hij vooral in de reclame; zo kon hij het zich op zijn vijfentwintigste permitteren om een nieuwe DS aan te schaffen van wel 12.000 gulden.

De Martinus Nijhoffprijs in 1965 (voor de verzamelde gedichten van François Villon, waaraan hij zeven jaar had gewerkt) leverde hem naast de destijds geldende beloning van 3000 gulden ook veel aanzien op. De uitreiking was toen nog een glorieus evenement dat gepaard ging met paginalange krantenartikelen. Van Altena, een van de jongste laureaten, besloot zijn reclamewerk eraan te geven en zich, naast de presentatie van radioprogramma's (over het internationale lied) en literaire TV-programma's, helemaal op vertalingen voor het beroepstoneel te richten. Vanaf 1975 ging hij ook als literair vertaler aan de slag, met als specialiteit de Middeleeuwse en Renaissance-poëzie van Villon, Charles d'Orléans, de Occitaanse troubadours en Ronsard, maar hij vertaalde ook de *Roman de la Rose* van Guillaume de Lorris en Jean de Meung en de *Canterbury Tales* van Chaucer.

In december 1997 is in verband met een vergevorderde tumor zijn strottenhoofd verwijderd. Daarmee was hij ook zijn stembanden kwijt. Sindsdien

praat hij met behulp van een ‘spraak-knoopje’, een ventieltje dat tussen luchtpijp en slokdarm geplaatst is. Het nieuwe keelstoma dat voor de ademhaling dient wordt met een vinger dichtgehouden als hij iets wil zeggen; de ademstroom ontsnapt dan naar de slokdarm waarvan de bovenrand tot spraak in trilling gebracht wordt.

Van Altena kan het zich nu veroorloven om het kalmer aan te doen, om opdrachten met een deadline af te wijzen en zelf boeken aan te bieden. Maar hij regisseert nog altijd de amateur-toneelvereniging in zijn woonplaats Landsmeer (*Alles voor de tuin* van Edward Albee), schrijft een tweewekelijkse column in het Noord-Hollands Dagblad, heeft in het verleden twee romans en drie dichtbundels geschreven en werkt nu onder meer aan zijn memoires en aan een CD van Philippe Elan met zestien bewerkingen van Nederlandse liedjes, voor de verandering. Dankzij AOW en enkele pensioenen (o.a. van BUMA en SABAM) plus zijn eregeld van het Fonds kan hij goed leven in een fijn eigen huis met een nieuwe Xsara voor de deur.

Ernst van Altena is jarenlang voorzitter van de commissie Kunsten en Media van D66 geweest en als zodanig met Aad Nuis bevriend geraakt. Voorts was hij lid van het bestuur van de VVL, uit welke tijd hem nog een aardige anekdote te binnen schiet: bij de vastgelopen gesprekken met de KNUB in 1970 had voorzitter Garnt Stuiveling hem als onderhandelaar naar voren geschoven. De uitgevers boden 3 cent per woord als bodentarief, de eis van de vertalers was 5 cent. Van Altena kwam brutaal met een voorstel: 6 cent per woord, en voor elke maand dat de vertaling te laat werd ingeleverd zou er een cent afgaan. Iedereen viel over hem heen, vooral de vertalers, die zich in hun vrijheid zagen bedreigd.

Van Altena heeft altijd goede relaties met uitgevers gehad, vooral met Ivo Gay van (tegenwoordig) uitgeverij Aristos. Ook met het Fonds kon hij goed uit de voeten, al zijn hem de laatste jaren wat merkwaardige beslissingen over zijn aanvragen van additioneel opgevallen, wat te wijten kan zijn aan het grotere aantal mensen uit het onderwijs in de beoordelingscommissies, die wellicht daardoor wat literatuurwetenschappelijker oordelen? Desondanks zijn er van zijn meer dan honderd aanvragen in twintig jaar toch maar drie aanvragen afgewezen. Van Altena doet nog een suggestie aan de hand: als kwaliteitsuitgevers (Bezige Bij, Meulenhoff, Querido) besluiten tot de uitgave van een vertaling en de teksten zijn hun redacties al gepasseerd, moet het Fonds dat dan nog eens ad hoc over gaan doen? Is er dan niet al een garantie voor de literaire kwaliteit en ook voor de vertaalkwaliteit? Is het niet beter om uitgevers zich te laten kwalificeren, waarmee hun vertalers bij voorbaat zekerheid zullen hebben? Hij wijst ook op het precaire van de beoordeling ‘redelijk’: als je vertalingen te vaak dat predicaat krijgen, loop je grote kans geen werkbeurs te krijgen.

Ernst van Altena heeft nog een welgemeend advies aan de huidige generatie vertalers: zorg dat je er een tweede taal bij kunt gaan doen, en kies zo mogelijk een specialisme. Als zoveelste vertaler Engels red je het niet, zeker niet als je je contacten bij uitgevers ziet verdwijnen en de nieuwe redacteurs je niet blijken te kennen. Hij wil ook nog wel even ingaan op het stukje over royalty's in de vorige *Nieuwsbrief*. Hij vindt dat je de zeldzame keer dat je fors royalty's vangt (zoals hijzelf met Simone de

Beauvoir) als een bonus moet zien; voorts krijg je geen werkbeurs als je te veel verdient, en als je niet te veel verdient, nou, dan heb je het gewoon verdiend.